

УКРАЇНЬСЬКА ВІЙСЬКОВА ЕМІГРАЦІЯ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ, РУМУНІЇ ТА БАЛКАНСЬКИХ КРАЇНАХ (1921-1939 рр.): ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ НАРИС

Початок науковому опрацюванню даної дослідницької проблеми поклав вихід у 1942 р. книги професора Українського Вільного Університету С. Наріжного «Українська еміграція»¹. Автор цього фундаментального дослідження, зосередивши увагу на висвітленні культурній праці української еміграції у 20-30-х рр. ХХ ст., зупинився на характеристиці культурно-просвітницької діяльності українського вояцтва, інтернованого у таборах Польщі та Чехословаччини. Наукову цінність книги збільшує й наведення великого масиву світлин у додатках, які докладно ілюструють різні прояви життя та діяльності просвітницьких та культурно-мистецьких осередків українських комбатантів на теренах цих країн. Разом з тим, у книзі С. Наріжного майже зовсім відсутня інформація про українську військову еміграцію у балканських країнах. Своєрідною спробою заповнити цю лакуну стала публікація другої частини монографії С. Наріжного². Але внаслідок того, що автор на закінчив роботи над рукописом цієї книги, майже всі її матеріали мають фрагментарний характер і не дають цілого уявлення про порушену проблему.

Наступним етапом у подальшому вивченні та науковому опрацюванні окресленої теми став післявоєнний час. Насамперед слід згадати про загальновідоме енциклопедичне українське видання, в якій містяться загальні дані про обставини перебування української військової еміграції та теренах кількох європейських країн у міжвоєнному часі³. Значною мірою побіжно торкалися цієї проблеми і автори цілої низки монографій, що вийшли друком у діаспорі. Попри певний фактологічний внесок цих робіт в опрацювання досліджуваної теми, слід зазначити, що опубліковані матеріали мали фрагментарний характер, власне тільки ставлячи проблему⁴.

Значних результатів у вивченні окремих важливих аспектів, що прямо чи опосередковано стосуються теми статті, досягнуто вченими України за останнє двадцятип'ятиліття. У першій половині 1990-х рр. вийшла друком ціла низка статей, в яких аналізувалися різні аспекти діяльності української політичної еміграції в Чехословаччині у міжвоєнний період. Одними з перших публікацій з цієї теми стали статті В.Пришляка і М.Кугутяка, опубліковані на сторінках збірника матеріалів міжнародних наукових конференцій «Українська еміграція: історія і сучасність»⁵. Діяльність основних освітніх осередків українських емігрантів у Чехословаччині, в стінах яких навчалася значна кількість колишніх українських вояків, була висвітлена в післямові до перевидання курсу лекцій за редакцією Д. Антоновича⁶.

Але системне вивчення даної проблеми започаткувала монографія В.Трощинського, в якій автор, даючи узагальнюючий комплексний аналіз історії та соціально-правового становища української еміграції в Європі у період між двома світовими війнами, торкнувся багатьох аспектів функціонування українських громадсько-політичних та культурно-просвітницьких осередків за кордоном. Особливий науковий інтерес становлять наведені автором дані про обставини перебування у таборах Польщі й Румунії інтернованої Армії УНР, а також здійснені В.Трощинським підрахунки чисельності української військової еміграції. Наукова вага його монографії збільшується й використанням широкого кола архівних матеріалів, більша частина яких була вперше введена до наукового

1 Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч.І. – 372 с.

2 Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (Матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої). – К., 1999. – 272 с.

3 Енциклопедія Українознавства. Словникова частина: У 10-ти т. – Париж-Нью-Йорк, 1955-1983. – Т.1-10. – С.59-60, 829-830, 1180-1181, 2121-2122, 3120-3121, 3891, 3458.

4 Прохода В. Записки непокірливого. – Торонто, 1967. – Кн.1. – С.417-425; Герчанівський Д. Вигнати окупанта. – Мюнхен, 1963. – С.91 та ін.

5 Пришляк В. Історико-просвітницька діяльність інтернованих стрільців УГА в Чехословаччині // Українська еміграція: історія і сучасність: Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. – Львів, 1992. – С.299-303; Кугутяк М. Діяльність Українського Громадського Комітету в Чехословаччині // Українська еміграція: історія і сучасність: Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. – Львів, 1992. – С.309-315.

6 Ульяновська С., Ульяновський В. Українська наукова і культурницька еміграція у Чехо-Словаччині між двома світовими війнами // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С.477-587.

обігу¹. У цей же час до вивчення цієї теми звернулись чеські та словацькі вчені. Зокрема, О.Мушинка стисло дослідив діяльність Українського Громадського Комітету (УГК), у т.ч. – його допомогову акцію українським військовикам у ЧСР². До кола наукових зацікавлень чеського дослідника З.Сладека увійшли сюжети, пов'язані з переважно з діяльністю в ЧСР українських науково-освітніх закладів та особливостей матеріальної підтримки українських емігрантів у рамках «руської допомогової акції»³. Цінні дані про українську військову еміграцію в Чехословаччині наведені й у книзі Б.Зелінського⁴. Значним внеском у наукову розробку теми стала міжнародна конференція «Русская, украинская и белорусская эмиграции в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результаты и перспективы исследований», яка відбулася у Празі в 1995 р. Збірник матеріалів цієї конференції містить цілу низку цікавих доповідей, в яких присутні деякі дані про становище та культурно-просвітницьку діяльність інтернованих вояків УГА. Зокрема О.Мартиненко побіжно розглянув культурно-мистецьке життя інтернованого вояцтва УГА в Німецькому Яблонному⁵, історик з Канади В.Маркусь навів деякі дані про колишніх військовиків УГА, які оселилися у Закарпатті після ліквідації українських таборів у Чехословаччині⁶, а М.Литвин зупинився на ідейній боротьбі між різними політичними силами за вплив на інтернованих військовиків УГА⁷. Ще один учасник конференції – В.Подани – визначив коло архівних установ Чеської республіки, де зберігаються документи про обставини перебування в ЧСР українських військових емігрантів (у т.ч. інтернованих військ УГА в Німецькому Яблонному) у міжвоєнному часі. За його оцінкою найбільший масив архівних документів з цієї проблеми зберігається у Центральному державному архіві Чехії, обласному архіві у м.Чеська Липа і міському архіві м. Под'єштеді⁸. Нові концептуальні підходи до вивчення проблеми перебування в ЧСР української еміграції запропонував у своїй статті С. Віднянський⁹. Наукову розробку цієї проблематики дослідник розпочав раніше – наслідком чого стала публікація двох його розвідок, в яких С. Віднянський проаналізував та стисло висвітлив політику чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період та її культурно-освітню та наукову діяльність у ЧСР¹⁰. У широкому контексті ці аспекти були пізніше проаналізовані М.Вегешем і С. Віднянським у спільній монографії¹¹.

У другій половині 90-х рр. історики України активізували роботу з реконструкції різних аспектів функціонування української військової еміграції. Значним науковим доробком стала монографія В.Козлітіна, в якій автором було докладно висвітлено обставини перебування та процес адаптації до цивільного життя російських та українських емігрантів (у переважній більшості колишніх військовиків зі складу різних армій) в Югославії у міжвоєнному часі, а також проаналізовано діяльність червонохрестної місії Д.Дорошенка у 1919 р., зусиллями членів якої було налагоджено репатріацію полонених українців зі складу колишньої царської армії¹². Особливо активно у цей час тривала публікаційна активність дослідників І.Срібняка і А.Купцова, спільними зусиллями яких були суттєво прояснені обставини перебування інтернованих частин УГА в таборах ЧСР¹³.

1 Трошинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К., 1994. – 259 с.

2 Мушинка О. Український Громадський Комітет у Чехо-Словаччині та його роль у розвитку україністики // Від наукового товариства ім. Шевченка до Українського Вільного Університету: Матеріали міжнародної наукової конференції (Пряшів-Свідник, 12-15 червня 1991 р.) – Київ-Львів-Пряшів-Мюнхен-Париж-Нью-Йорк-Торонто-Сідней, 1992. – С.275-279.

3 Сладек З. Русская и украинская эмиграция в Чехословакии // Советское славяноведение. – Москва, 1991. – № 6. – С.24-36; його ж. Русская эмиграция в Чехословакии: развитие «русской акции» // Славяноведение. – Москва, 1993. – № 4. – С.28-36.

4 Zilynskyj Bohdan. Ukrajinci v Cechach a na Morave (1894) 1917-1945 (1994). – Praha, 1995. – 128 s.

5 Мартиненко О. Украинская музыкальная эмиграция в Чехословакии (1920-1940 гг.) // Там само. – Прага, 1995. – Ч.2. – С.786-795.

6 Маркусь В. Міжвоєнна українська еміграція в Чехословаччині на Закарпатті // Там само. – Прага, 1995. – Ч.2. – С.843-854.

7 Литвин М. Ідейно-політична боротьба за вплив на інтерновані частини Української Галицької Армії (1919-1924) // Там само. – Прага, 1995. – Ч.2. – С.572-575.

8 Подани В. Источники к проблематике русской и украинской эмиграции в архивах Чешской республики // Там само. – Прага, 1995. – Ч.1. – С.104-111.

9 Віднянський С. Украинская эмиграция в межвоенной Чехословакии: результаты и перспективы научных исследований на Украине // Там само. – Прага, 1995. – Ч.1. – С.141-153.

10 Віднянський С. Політика чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 1993. – Вип.3. – С.36-56; його ж. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині. – К., 1994. – 82 с.

11 Вегеш М.М., Віднянський С.В. Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918-1939). – Київ-Ужгород, 1998. – 256 с.

12 Козлітин В.Д. Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919-1945 гг.). – Харьков, 1996. – 476 с.; його ж. Українські громадські організації в Югославії (20-30-ті роки ХХ ст.) // Українська діаспора. – 1996. – № 9. – С.52-69.

13 Срібняк І., Купцов А. Український військовий табір УГА в Йозефові (Чехословаччина) у 1921-1924 рр. // Воля і Батьківщина. – Львів, 1998. – Ч.4 (13/29). – С.65-78; їх же. Табір інтернованих військовиків УГА в Ліберцях (Чехо-Словаччина) у 1920-1921 рр. // Вісті Комбатанта. – Торонто-Нью-Йорк, 1999. – Ч.1. – С.72-78; їх же. Культурно-просвітницька робота у середовищі інтернованих військ Української Галицької Армії в Чехословаччині (1921-1924 рр.) // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». – К., 1999. – Вип.3. – С.182-203; їх же. З історії культурно-освітньої роботи у таборі інтернованих військ УГА в Йозефові (1921-1922 рр.) // IV Міжнародний конгрес українців (Одеса, 26-29 серпня 1999 р.). Доповіді та повідомлення. Історія. Частина 2: ХХ століття / Міжнар. асоц. україн. – Одеса; Київ; Львів, 1999. – С.423-429; їх же. Культурно-мистецьке життя інтернованих вояків УГА в таборі Німецьке Яблонне (Чехословаччина) у 1919-1920 рр. // Вісті комбатанта. – Торонто-Нью-Йорк, 2001. – Ч.1. – С.67-75; їх же. Загальна та спеціальна освіта інтернованого вояцтва УГА у таборах Чехословаччини (1919-1923 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 2001. – Вип.10. – С.165-178.

Паралельно зі згаданими дослідниками обставини перебування інтернованих вояків-українців у таборах Польщі, ЧСР та Румунії досліджував М.І.Павленко, який впродовж 1998-1999 рр. опублікував близько 20 статей з окресленої проблематики¹. Всі сюжети з цих публікацій увійшли до виданої ним у 1999 р. книги, в якій висвітлюються окремі аспекти перебування військовополонених та інтернованих українців у таборах Польщі, Чехословаччини і Румунії у 1919-1924 рр.²

Основний напрям його дослідження полягав, зокрема, у відтворенні політики урядів країн осідку та радянської влади до цих категорій українських військовиків, у висвітленні політичної боротьби у середовищі українського вояцтва та розкладової діяльності більшовицьких агентів у його середовищі, а також у аналізі умов перебування військовополонених та інтернованих українців у таборах, допомоги з боку українських і міжнародних громадських і благодійних установ та організації репатріації інтернованих до більшовицької Росії.

Завдяки виходу цієї книги до наукового обігу була залучена значна кількість документальних джерел з історії початого етапу формування української військової еміграції в Румунії, перші публікації про що вийшли ще у першій половині 1990-х рр., будучи пізніше доповнені багатьма новими сюжетами з життя українських комбатантів³. Це стало можливим завдяки копіткій пошуковій роботі в українських та зарубіжних архівосховищах, проте далеко не всі українські дослідники вважають цей принцип для себе зобов'язуючим.

У цьому контексті доцільно згадати про одну з публікацій історика та дипломата Т.Рендюка, написаної на дуже обмеженій джерельній базі (причому без залучення жодних архівних джерел), яка – на думку І.Срібняка – містить відверто фантазійні сюжети. До них зокрема належить згадка про переїзд у 1921 р. трьох тисяч інтернованих вояків-українців з Польщі до Румунії та інформація про аудієнцію, яку нібито дав король Румунії Фердинанд I Г.Порохівському в справі «покращення умов для перебування українських військових емігрантів в Румунії», причому автор не покликається у цих випадках на жодне джерело цих подій⁴. Зрештою, ці та інші неточності, а також небажання Т.Рендюка вдаватися до аналізу історіографічного доробку своїх попередників, дозволили І.Срібняку віднести цю статтю до категорії максимально полегшеної публіцистики, яка вимагає дуже обережного використання у науковому обігу⁵.

Важливий внесок у дослідження проблеми функціонування табірної преси та споріднених з цим проблем було здійснено Н.Сидоренко, яка у низці своїх публікацій простежила періодичність виходу табірних часописів та основну їх тематичну спрямованість⁶. Підсумком роботи дослідниці у цьому напрямку стала монографія «Духовно-національне самоствердження», що включає в себе три частини, в яких авторка розглянула широке коло питань, пов'язаних з духовною працею полонених та інтернованих вояків-українців, у т.ч. й в ЧСР, Румунії та деяких інших країн⁷.

Ці проблеми перебували в полі уваги й інших дослідників, наслідком чого стала поява кількох оглядових праць⁸. З огляду на недостатню розробленість історії діяльності українських таборових громад в ЧСР цілком доцільним видається поновне звернення відомого дослідника таборового

1 Павленко М.І. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919-1924 рр.): Автореф. дис... д-ра. іст. наук: 07.00.02. – К., 2000. – С.29-30.

2 Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919-1924 рр.). – К., 1999. – 352 с.

3 Срібняк І. Військові організації УНР у Румунії і південному заході України у 1921 р. // Штурм. – Міннесота, 1994. – Ч.76. – С.23-25; Ч.77. – С.15-17; його ж. Полонені та інтерновані вояки-українці в Румунії (1919-1923 рр.) // Пам'ять століть. – К., 1998. – № 5. – С.116-124; його ж. Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованого вояцтва армії УНР) // Rusin: International Historical Journal. – Chisinau (Moldova), 2017. – Vol.49. – Issue 3. – S.122-136 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20933>).

4 Рендюк Т. Українська військова та політична еміграція в Румунії у міжвоєнний період: невідомі сторінки історії діаспори [Електронний ресурс] // Україна дипломатична. – К., 2011. – Вип.12. – С.938-939, 940 (http://nbuv.gov.ua/ukrdip_2011_12_204).

5 Срібняк І. Українці в Бессарабії та Румунії, 1921-1923 рр. (таборове та позатаборове повсякдення інтернованого вояцтва армії УНР) // Rusin: International Historical Journal. – Chisinau (Moldova), 2017. – Vol.49. – Issue 3. – S.122-136 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20933>).

6 Сидоренко Н. Відчакнута від рідного дерева галузка (Таборовий часопис «Український скиталець» (Ліберці-Йозефів-Відень, 1920-1923) та його значення у формуванні національної громади у Чехії) // Вісник Київського університету. Журналістика. – 1997. – Вип.5. – С.66-72; її ж. «Задротяне життя» українських часописів на чужині (1919-1924). – К., 2000. – 88 с.

7 Сидоренко Н.М. Національно-духовне самоствердження: У 3-х ч. – Ч.І. Українська таборова періодика часів Першої світової війни. – К., 2000. – 202 с.; Ч.ІІ. Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919-1924). – К., 2000. – 262 с.

8 Срібняк І. Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1919-1924 рр.): становище, організація, культурно-просвітницька діяльність. – К., 2000. – 280 с. + XXXIX; Срібняк І., Кудрицька І. Громадсько-політична діяльність української еміграції в Польщі, Чехословаччині та Румунії (до історіографії проблеми) // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». – К., 2001. – Вип.5. – С.192-197; Срібняк І. Початки української військової еміграції на Балканах (1921-1923 рр.) // Військово-історичний альманах. – К., 2006. – Ч.2. – С.47-57; його ж. «На світанку євроінтеграції»: допомога українським політичним емігрантам та біженцям з боку урядів країн Центрально-Східної Європи (перша половина 1920-х рр.) // Асоціація з Європейським Союзом: зарубіжний досвід для України. Мат-ли міжнар. наук.-практ. конф., 9 червня 2016 р. – К., 2016. – С.97-104.

соціуму І.Срібняка до цієї розробки цієї тематики¹. Яскравим явищем українського історіографічного процесу останнього десятиліття стала дослідницька діяльність історика В.Власенка, заходами якого була опублікована ціла низка статей з різних аспектів життєдіяльності української політичної еміграції (значну частину якої склали українські комбатанти) на теренах балканських країн, зокрема Румунії², Болгарії³ та Югославії⁴. Дослідником розробляються й синтетичні сюжети, які дозволяють комплексно представити історію української еміграції міжвоєнної доби в масштабах усього балканського регіону⁵. На цілковите схвалення заслуговує й застосування В.Власенком «мікроісторичного» інструментарію, коли історія української еміграції міжвоєнної доби простежується через діяльність чільних її представників⁶. Значний науковий інтерес становлять й ті публі-

1 Срібняк І. Преса інтернованих частин Української Галицької Армії у Чехословаччині (1919-1921 рр.) // Магістеріум (Національний університет «Києво-Могилянська академія»). Серія «Журналістика». – К., 2006. – Вип.22. – С.76-80; його ж. Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. Т.VIII. – Харків-Софія, 2015. – С.196-211 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22056>); його ж. Діяльність благодійних організацій у таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921-1925 рр. // Київські історичні студії: 36. наук. праць / Київ. ун-т ім. Б.Грінченка; гол. ред. В.О.Щербак. – К., 2016. – № 1. – С.10-19 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15727>); його ж. Позатаборовий простір інтернованих військ УГА в ЧСР: повсякдення робітничих відділів (1922-1923 рр.) // Київські історичні студії / Київ. ун-т ім. Б.Грінченка; ред. кол. В.О.Щербак та ін. – К., 2016. – № 2. – С.49-59 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18711>); Срібняк І., Срібняк М. Діяльність театральних мистецьких осередків у таборі інтернованих вояків Української Галицької Армії в Йозефові, Чехословаччина (1922-1924 рр.) // Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва. Науковий електронний журнал. – К., 2017. – Вип.2(4). – С.115-129 (<http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23324>).

2 Власенко В.М. Формування української політичної еміграції в Румунії в міжвоєнний період (перша хвиля) // Русин. – Кишинев, 2014. – № 1(35). – С.105-120; его же. Вторая волна межвоенной украинской политической эмиграции в Румынии (зима-весна 1920 г.) // Русин. – Кишинев, 2014. – № 2(36). – С.270-284 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/37164>); его же. Третья волна межвоенной украинской политической эмиграции в Румынии // Русин. – 2014. – № 4(38). – С.99-114 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/38574>); його ж. Правове становище міжвоєнної української еміграції в Румунії (міжнародний аспект) // Сумська старовина. – 2014. – № XLV. – С.29-36; його ж. Соціальна структура міжвоєнної української політичної еміграції в Румунії // Сумська старовина. – 2015. – № XLVI. – С.43-53 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/42220>); його ж. Провінційні громади міжвоєнної української еміграції в Румунії // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць. – Вип.6. – Херсон, 2017. – С.73-78 та ін.

3 Власенко В.М. Українська громада у Болгарії міжвоєнного періоду (за матеріалами паризького тижневика «Тризуб») // Драгоманівські студії: Матеріали Шостої та Сьомої міжнародних наукових конференцій / Ред. колегія: А. Ангелова, В. Власенко, Е. Данков та ін.; відповідальна за випуск А. Якімова. – Софія, 2013. – С.77-93 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/33146>); его же. Натурализи́ация української еміграції в Болгарії в міжвоєнний період // АНАМНЕЗА / Софійський ун-т «Св. Климент Охридський». – Год.Х. – Софія, 2015. – Кн. 1. – С.18-33 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/42315>); Третья хвиля міжвоєнної української еміграції до Болгарії // Дриновський збірник. – Харків-Софія: Издательство на БАН «Проф. Марин Дринов», 2015. – Том VIII. – С.184-195; його ж. Українська емігрантська преса міжвоєнного періоду в Болгарії // Сумська старовина. – 2017. – № LI. – С.35-47; його ж. Громадські комітети української політичної еміграції в Болгарії міжвоєнного періоду // Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 18-19 травня 2018 р.). У 2 ч. Ч. 1. Суми: СумДУ, 2018. С. 25-31; його ж. Українська політична еміграція в Болгарії: освіта і наука (1921-1939) // Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 18 травня 2018 р.). Суми, 2018. – С.3-10 та ін.

4 Власенко В.М. Українська громада у Великому Бечкерекі (Югославія) у міжвоєнний період // Київська старовина. – К., 2011. – №3. – С.41-48 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/22911>); його ж. Українська громада у Белграді у міжвоєнний період (за матеріалами паризького «Тризуба») // Київська старовина. – 2011. – № 1. – С. 123-136 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/24689>); його ж. Шевченківські свята міжвоєнної української еміграції в Югославії (за матеріалами паризького тижневика «Тризуб») // Величина малих язичиків, книжкових, культурних і історичних традицій [Електронський збірник]: збірник радова. – Нови Сад: Філософський факультет, 2012. – С.95-105 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30137>); його ж. Формування міжвоєнної української політичної еміграції в Югославії (перша хвиля) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. XXXIX. – С.85-91 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/35663>); його ж. Третья хвиля міжвоєнної української еміграції до Югославії // Русинистичні студії = Ruthenian studies [Електронський збірник]: електронсько-видавничий збірник / [головний редактор Юліан Тамаш]. – Нови Сад: Університет у Новому Саду, Філософський факультет, 2015. – С.103-132: 1 електронський оптичний диск (CD) (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/42090>); його ж. До історії Українського фашистського здви́гу в Югославії // Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення: матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Суми, 18 квітня 2016 р.: у 2-х ч. / Ред. кол.: В.М. Власенко та ін. – Суми: СумДУ, 2016. – Ч.1. – С.83-87 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/48040>) та ін.

5 Власенко В.М. До історії міжвоєнної української політичної еміграції на Балканах // Пам'ятки: археографічний щорічник / Держ. архів. служба України, УНДІАСД; редкол.: С.Г.Кулешов (гол. ред.) [та ін.]. – К., 2011. – Т.12. – С. 124-145 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/29416>); його ж. Друга хвиля міжвоєнної української політичної еміграції у Південно-Східній Європі // Сумська старовина. – 2013. – № XL. – С. 22-35 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34204>); його ж. Консервативно-гетьманське середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи (1918-1939 рр.) // Сумський історико-архівний журнал. – 2015. – № XXV. – С.56-67 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/47289>); його ж. Радикально-націоналістичне середовище міжвоєнної української еміграції в Південно-Східній Європі // Сумська старовина. – 2016. – № XLIX. – С.23-42; його ж. Українська еміграція в країнах Південно-Східної Європи і Всеукраїнський національний конгрес // Сумська старовина. – 2017. – № L. – С. 20-33 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66234>); його ж. Міжвоєнна українська політична еміграція на Балканах і міжнародні комбатантські організації // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи / редактори-упорядники Я.Гжесяк, І.Зімомря, В.Ільницький. – Конін-Ужгород-Дрогобич, 2018. – 382 с. та ін.

6 Власенко В. До громадсько-політичної діяльності Василя Філоновича у Болгарії у 1921-1922 рр. // Київська старовина. – К., 2010. – № 6. – С. 97-115; його ж. Мацієвич і Є. Чикаленко: співпраця в еміграції // Євген Чикаленко – будитель української нації (до 150-річчя від дня народження). Зб. наук. праць / упор. Н.І.Миронець, В.М.Піскун, І.М.Старовойтенко; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. – К., 2014. – С. 263-274; його ж. «Тут повстали нові Карпатські Крути» (до біографії автора спогадів «Березневі дні Карпатської України» Василя Філоновича) // Сумський історико-архівний журнал. – Суми, 2009. – № VI-VII. – С.141-148 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/390>); його ж. Власенко В. До громадсько-політичної діяльності Василя Філоновича

кації дослідника, в який на основі архівних документів та матеріалів тогочасної еміграційної преси відтворюється процес заснування та діяльності українських громадських організацій¹. Зрештою, загальний обсяг опублікованих В.Власенком праць є настільки значним, що заслуговує на окремий докладніший аналіз в рамках однієї з наступних статей авторки цього допису.

Огляд виданої літератури свідчить, що з огляду на численні звернення дослідників до різних аспектів історії формування та розвитку української військової еміграції (у т.ч. й до її «таборового» періоду) на теренах європейських країн, ця проблема вимагає проведення комплексного історіографічного опрацювання. Слід наголосити, що поза увагою дослідників залишилися такі актуальні наукові проблеми як порівняльна характеристика умов проживання українських ветеранів на теренах різних європейських країн, не завжди було достатньо добре висвітлено процес заснування та подальшої діяльності українських освітніх, культурно-мистецьких, видавничих, кооперативних гуртків і товариств, що виникли зусиллями українських комбатантів у різних європейських країнах. Значно більшої дослідницької уваги потребують й документальні матеріали в архівах та друковані видання, в яких закарбувалося сповнене трагізму життя тисяч колишніх вояків-українців в Європі у міжвоєнному часі.

у Болгарії у 1921-1922 рр. // Київська старовина. – К., 2010. – №6. – С.97-115 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/25020>); його ж. Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри 1921 р. // Український історик. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острого; Торонто; Париж, 2009. – Т.1-2 (181-182). – С.303-333 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/25018>); його ж. Творча спадщина Дмитра Геродота на сторінках паризького тижневика «Тризуб» // Український національно-визвольний рух ХХ ст.: ідейно-політичний, організаційний та військовий аспекти (до 90-річчя Другого Зимового походу, 70-річчя похідних груп ОУН та 70-річчя Олевської республіки): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Житомир, 18-20 листопада 2011 р.) / За ред. Ю.В.Малихіна, Г.Л.Махоріна, С.В.Стрельникова. – Житомир, 2011. – С.166-177 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/24807>); його ж. Візит Костя Мацієвича до Болгарії навесні 1921 р. // Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Суми, 17 квітня 2015 р.: у 2-х ч./ Ред.кол.: В.М.Власенко та ін. – Суми, 2015. – Ч.1. – С. 3-7 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/39886>).

1 Власенко В.М. Комітет імені Симона Петлюри в Бухаресті // Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19-20 травня 2016 р. / Редкол.: А.М.Куліш, М.М.Бурбика та ін. – Суми, 2016. – С.17-19 (<http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45922>);